

Lietuvių kalbos subjektiniai ir objektiniai veiksmažodžiai

STASĖ KRINICKAITĖ

Lietuvių kalbos institutas, Vilnius

The two semantic types of verbs distinguished in this paper, subject-oriented and object-oriented verbs, reflect the two main types of sentence perspective in Lithuanian. Both define a number of semantic roles which are subsumed by the hyper-roles of subject and object. The hyper-role of subject includes the semantic roles of agent, patient, percipient, result, beneficiary, content, modus, source, directive, instrument. The hyper-role of object comprises the semantic roles of patient, causer, counter-agent, finitive, motive, comitative and retributive.

SUBJEKTINIŲ IR OBJEKTINIŲ VEIKSMAŽODŽIŲ SAMPRATA

Veiksmažodžiai pagal reikšmę kurių ne kurių tyrėjų skiriami į dvi didesnes grupes: subjektinius ir objektinius veiksmažodžius (Ufimceva 1980: 41, Jakaitienė 1988: 114, Krinickaitė 1997: 40–41). SUBJEKTINIAIS laikomi tie veiksmažodžiai, kurie žymi veiksmus, siejamus su subjektu ir neišeinančius už jo sferos ribų. OBJEKTINIAI veiksmažodžiai žymi veiksmus, nukreiptus į objektą, bet drauge išlaikančius ryšį su subjektu. Vadinasi, subjektiniai veiksmažodžiai sakiniuose suponuoja subjektinius santykius ir nesuponuoja objektinių. Tuo tarpu objektiniai veiksmažodžiai suponuoja visų pirma objektinius, bet taip pat ir subjektinius santykius. Palyginti su objektiniais, subjektiniai santykiai yra prototipiniai (Holvoet 1991: 50–51).

Apie beasmenius veiksmažodžius reikia pasakyti, kad vieni iš jų vartojami beasmeniuose sakiniuose šliejasi prie subjektinių veiksmažodžių (*Jam nesiseka*), kiti – prie objektinių (*Man skauda galvą. Sulijo šieną. Mus išaušo kelyje*). Tada, kai sakiniuose nesama subjekto (*Vakarėja. Temsta*), subjektas gali būti numanomas iš visos kalbančiojo patirties. Tai galėtų būti kalbamosios situacijos aplinka, kalbančiojo regimasis laukas.

Iš viso to, kas pasakyta, matyti, kad veiksmažodžių skirstymas į subjektinius ir objektinius atitinka seną kalbotyros tradiciją skirstyti veiksmažodžius į tranzityvinius ir intranzityvinius ir ypač į tranzityvinius ir intranzityvinius plačiąja prasme.

Tokia veiksmažodžių klasifikacija pagrįsta veiksmo subjekto ir jo objekto sąvokomis. Atskyrus bendriausias veiksmažodžių reikšmes – veiksmo ir būsenos (plačiąja prasme), subjektą ir objektą galima apibrėžti semantinių funkcijų (vaidmenų) terminais. Čia vadovaujamasi požiūriu, pagal kurį subjektu laikomas veiksmo predikatų agentas, rečiau instrumentas, o būsenos predikatų – patientas, percipientas, beneficentas, rezultatas, kontentyvas. Objektu laikomas veiksmo predikatų patientas, rezultatas, beneficentas,

instrumentas, kontentyvas, finityvas ir būsenos predikatų kontragentas, percipientas, posesorius, kontentyvas, rezultatas, aspektas.

Semantinės subjekto ir objekto funkcijos aiškiai skiriamos nuo sintaksinių veiksnio ir papildinio funkcijų, kurios priklauso nuo sintaksinės sakinio sandaros. Pavyzdžiui, pasyvinės sandaros sakinyje *Laiškas buvo parašytas tėvo* subjekto semantinę funkciją atlieka papildinys (*tėvo*), o objekto funkciją – sakinio veiksnys (*laiškas*).

Skiriant veiksmazodį prie subjektinių ar objektinių, reikia atsižvelgti ir į jo pavartojimą konkrečiame sakinyje tiesiogine ar perkeltine reikšme. Veiksmazodžiai dažnai esti daugiareikšmiai, ir vienos jų reikšmės gali būti subjektinės, o kitos – objektinės. Taip pat reikia pabrėžti, kad skirtingų leksinių bei semantinių grupių veiksmazodžiai numato skirtingas semantines funkcijas. Tačiau ir atsižvelgiant į veiksmazodžių leksines bei semantines grupes dar negalima paaiškinti visų veiksmazodžių vartojimo variantų ar sinonimiškumo. Reikėtų prisiminti, kad kiekvieno sakinio predikatas atitinka ir tam tikras situacijos ypatybes, ir ne visas iš jų lemia vien veiksmazodžių reikšmę (Rosen 1996: 191–223).

Šiame straipsnyje remiamasi artimiausia veiksmazodžių aplinka sakiniuose, užfiksuotuose *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* (³1993), *Lietuvių kalbos žodyne* (I–XIX, 1956–1999) ir N. Sližienės *Lietuvių kalbos veiksmazodžių junglumo žodyne* (I, 1994; II(1) 1998). Taip pat analizuojami subjektinių ir objektinių veiksmazodžių pavyzdžiai, šio straipsnio autorės surinkti iš publicistikos, mokslo ir mokslo populiarinamųjų darbų, šnekamosios kalbos, tautosakos ir grožinės literatūros. Įprastų šnekamosios kalbos pavyzdžių šaltiniai nenurodomi.

Palyginus visus rastus subjektinių ir objektinių veiksmazodžių vartojimo atvejus, matyti, kad skirtingoms leksinėms subjektinių ir objektinių veiksmazodžių grupėms būdingos skirtingos semantinės funkcijos. Įvairioms leksinėms subjektinių ir objektinių veiksmazodžių grupėms būdingi ir tam tikri artimiausios aplinkos ypatumai, o kurioms ne kurioms grupėms – ne tik tam tikri būdingieji aktantai, bet ir laisvieji nariai. Galima teigti, kad veiksmazodžių semantinės funkcijos priklauso nuo jų leksinės reikšmės (resp. leksinės semantinės grupės) ir nuo jų artimiausios aplinkos, kurioje svarbų vaidmenį atlieka ne tik aktantai, bet ir laisvieji nariai.

Kai kalbama apie veiksmazodį kaip apie daugiareikšmę leksemą ir turima omeny žodžio reikšmių visuma, skiriamos ir SUBJEKTYNIŲ–OBJEKTINIŲ bei OBJEKTINIŲ–SUBJEKTYNIŲ veiksmazodžių grupės. Subjektiniais–objektiniais laikomi tie veiksmazodžiai, kurių tiesioginės reikšmės yra subjektinės, o perkeltinės – objektinės arba tie veiksmazodžiai, kurių dažnesnės ir įprastesnės reikšmės yra subjektinės, o retesnės – objektinės (pvz.: *kimti, šalti, šnypšti, šviesti*). Objektinių–subjektinių veiksmazodžių tiesioginės reikšmės yra objektinės, o perkeltinės – subjektinės, taip pat dažnesnės ir įprastesnės reikšmės yra objektinės, o retesnės – subjektinės (pvz.: *kalbėti, laikyti, laimėti*). Kadangi tas pats veiksmazodis, pavartotas skirtingomis reikšmėmis, kiekvienu atveju yra arba subjektinis, arba objektinis, todėl ir pagrindinės veiksmazodžių grupės yra subjektiniai ir objektiniai veiksmazodžiai. Subjektinių–objektinių ir objektinių–subjektinių veiksmazodžių grupės aktualu skirti tik tada, kai veiksmazodžiai klasifikuojami kaip leksemos ir tiriami bendresniais tranzityvumo teorijos, daugiareikšmiškumo, tipologijos ir pan. aspektais.

Reikia pasakyti, kad ir subjektiniai, ir objektiniai veiksmazodžiai kaip bendresnės grupės ligi šiol kalbotyros darbuose nedaug yra tirtos. Taip pat ir terminai *subjektiniai, objektiniai* yra retesni negu *intransityviniai, tranzityviniai*. Seną vartojimo tradiciją turintys termi-

nai *tranzityviniai*, *intransityviniai* ligi šiol vartojami ir siaurąja, ir plačiąja prasmėmis. Plačiąja prasme *tranzityviniai* įvardija objektinius, o *intransityviniai* – subjektinius veiksmažodžius. Kadangi šių laikų kalbotyroje yra suvokiamas veiksmažodžio reikšmės kompleksiskumas, įvairių pasaulio kalbų aprašuose įprastos yra *tranzityvinės ir intransityvinės frazės* (*transitive, intransitive phrases*), *tranzityvinės ir intransityvinės konstrukcijos* (*transitive, intransitive construction*), *tranzityviniai ir intransityviniai sakiniai* (*transitive, intransitive clauses*), *tranzityvinės ir intransityvinės struktūros* (*transitive, intransitive structures*). Veiksmažodžio tranzityvumas ir intransityvumas yra svarbus semantinis, iš dalies ir gramatinis požymis, parankus ir tipologijai. Tos reikšmės, kurios nors vienoje iš pasaulio kalbų žymimos morfologijos priemonėmis, laikomos esančios reikšmingos kiekvienai kalbai (Majsak 2000: 10).

Subjektinių ir objektinių veiksmažodžių terminai, siejami su semantikos aspektu, dažniau vartojami rusų ir lietuvių kalbotyroje (Ufimceva 1980: 44; Jakaitienė 1988: 114; Krinickaitė 1997: 39–41). Kalbant apie veiksmažodinius sakinius, kur subjektiniai ir objektiniai veiksmažodžiai dažnai eina predikatais, matyt, vartotini taip pat *subjektiniai ir objektiniai predikatai* (*subject-oriented predicates, object-oriented predicates*) (plg. Venstra 2000: 882).

Pastarosios predikatų grupės, matyt, lietuvių kalboje yra dvi didžiausios predikatų grupės – VEIKSMO ir BŪSENOS (plačiausia prasme) predikatai. Tokio bendriausio predikatų skirstymo pakanka tam, kad subjekto ir objekto sąvokas būtų galima susieti su semantinėmis funkcijomis. Atskirai paimtų veiksmo ir būsenos predikatų semantinės funkcijos įeina į bendresnes subjektinių ir objektinių santykių grupes (Ambrazas 1986: 27).

Su veiksmo predikatais dažniausiai siejama agento semantinė funkcija, o su būsenos predikatais – patiento, percipiento, beneficento semantinės funkcijos. Subjektas apibrėžiamas kaip veiksmo predikatų agentas ir būsenos predikatų patientas, percipientas, beneficentas (Ambrazas 1986: 27):

1 LENTELĖ. SUBJEKTINIŲ IR OBJEKTINIŲ SANTYKIŲ TIPAI

Semantiniai santykiai	Su veiksmo predikatais siejamos semantinės funkcijos	Su būsenos predikatais siejamos semantinės funkcijos
Subjektiniai	A (<i>Atvažiavo svečių. Lietus suplakė rugius</i>)	P (<i>Stiklinė sudužo</i>) PCP (<i>Visi išgirdo triukšmą</i>) B (<i>Tėvai turėjo žemės</i>)
Objektiniai	P (<i>Mergaitė sudaužė stiklinę</i>) R (<i>Kaimynas iškasė griovį</i>) B (<i>Išsiunčiau laišką tėvams</i>) I (<i>Pagriežk smuiku</i>)	CON (<i>Aš nežinau kelio. Trūksta pinigų</i>) R (<i>Pinigai pavirto anglimis</i>)

Vadinasi, objektą galima apibrėžti kaip veiksmo predikatų patientą, rezultatą, beneficentą, instrumentą ir būsenos predikatų kontentyvą ir rezultatą. Palyginti su objektiniais, subjektiniai santykiai yra prototipiniai (plg. Holvoet 1991: 50–51).

SUBJEKTINIAI VEIKSMAŽODŽIAI

Veiksmo reikšmės subjektiniai veiksmažodžiai dažniausiai numato AGENTO semantinę funkciją, pvz.:

Jūs plušot dieną naktį. (KONDR AŽL 50). Visi dirba, skuba. Motina kruopščia be paliovos. Vaikai po kiemą šėlioja. Komisija posėdžiauja.

Subjektiniai veiksmažodžiai tada, kai jie reiškia ne konkrečius fizinius veiksmus (*instance of action*), o apibendrinto pobūdžio veiklą, veiklos pobūdį (*activity*), savo reikšmę priartėja prie objektinių veiksmažodžių, vartojamų be objekto (vadinamojo absoliučiojo vartojimo atvejais), pvz.: *vaikas kalba, mama verda, tėvas smuikuoja*. Agentyvumo laipsnis ne visų vienodas, nemažą vaidmenį atlieka ir vartojimo kontekstas. Kalbos vartotojai nevienodai suvokia, ar veiksmažodis žymi valingą veiksmą, ar būseną. Tai paaiškinama tuo, kad tam tikruose kontekstuose subjekto ir objekto priešprieša yra neaktuali ir neutralizuojama, nes kai kada subjektas ir objektas referentiniame lygmenyje atitinka vieną, o ne du daiktus (Krinickaitė 1997: 41; Ono 1999: 16). Galima sakyti, kad tai pasekmė ir kalbos sandaros, nes kalbos vienetų diskretiškumas ir semantikos kontinuumo nediskretiškumas lemia laipsniškus perėjimus nuo vienos reikšmės prie kitos (Lykova 1999: 54–55).

Agento funkcija būdinga daiktavardžiams, reiškiantiems ir gyvas būtybes, ir negyvas daiktus bei gamtos jėgas. Skiriamos dvi pagrindinės agento atmainos – agentas₁ [A₁], būdingas gyvoms būtybėms, ir agentas₂ [A₂], būdingas negyviems daiktams, stichinėms jėgoms bei kitiems gamtos ir visuomenės reiškiniams, įvairiems įrenginiams, mašinoms, prietaisams, kurie turi tam tikrą energiją ir dėl to gali atlikti ar sukelti veiksmą, bet neturi savo iniciatyvos (Sližienė 1994: 19).

Agento funkciją turintis veiksnio vardininkas sakinyje gali būti atskirai nepasakytas, suponuojamas pačios veiksmažodžio formos, pvz.:

Ko liūdi? Aklinėjau tamsoje. Važiavome visą naktį. Vos žengiau per slenkstį. Meluoja per akis. Atsargiai apsilenkėme. Žiopso iš nustebimo.

Agento₁ funkciją numato ir veiksmažodžiai, žymintys psichinę veiklą ar elgseną, plg.:

Vaikas šypso. Svečiai linksmi juokėsi. Ko jis taip nertėja? Mergaitės atvirauja. Ko tu raudi – neraudok! Mokinyš fantazuoja. Vaikinas savivaliauja, nesilaiko įstatymų. Motina kol kas dar kenčia, nieko nesako. Sesuo įsižeidė. Dėdė juokauja. Mergaitė gražiai pasielgė.

Tai veiksmažodžiai, žymintys veiksmus, būdingus žmogui kaip gyvai būtybei ir žmogui kaip asmeniui. Sakiniuose, kuriuose veiksmažodžiai *šypsoti(s)*, *juoktis*, *nertėti*, *liūdėti*, *raudoti*, *įsižeisti* ir kt. eina predikatais, kiti sakinio nariai dažnai rodo veiksmo atlikimo būdą, jo kokybinę ir kiekybinę charakteristiką, vietą ar laiką, bet jie dažniausiai yra ne aktantai (t. y. valentiniai palydovai), o laisvieji nariai. Sakiniuose su veiksmažodžiais, žyminčiais veiklos pobūdį (*triūsti*, *plušti*, *kruopšti* ir kt.) tam tikrais atvejais galimi aktantai, turintys objekto, instrumento semantines funkcijas. Laisvieji nariai, rodantys veiksmo erdvės ir laiko parametrus, neskiria vieno veiksmo nuo kito ir galimi visuose veiksmažodiniuose sakiniuose.

Veiksmus, laikomus būdingais žmogui kaip civilizacijos ir tam tikros kultūros atstovui, galima skirstyti pagal tikslą: (1) tvarkomieji veiksmi; (2) dorojamieji (perdirbamieji) veiksmi; (3) išgaunamieji veiksmi (padaromieji): (a) materialieji, (b) materialieji–dvasiniai veiksmi, (c) dvasiniai (mentaliniai) (Stepanov 1997: 210). Tokia klasifikacija daugiau tinka objektiniams veiksmažodžiams, nors ne svetima ir subjektiniams.

Judėjimo (slinkties) veiksmažodžiai, numatantys agento semantinę funkciją, žymi veiksmus, būdingus ne tik žmogui ir visoms gyvoms būtybėms, bet ir negyviems daiktams, įvairiems įrenginiams, stichinėms jėgoms. Be agento, galimi kiti aktantai – lokatyvas, direktyvas (pradinis taškas, galinis taškas, kelias). Lokatyvas ir direktyvas sakiniuose su judėjimo veiksmažodžiais padeda skirti ir veiksmažodžių reikšmes. Pvz.:

Sugrįžo visi atgal. Kas ten bėga? Toliau jis brido vandeniu. Kur jis cimpina, nosį nuleidęs? Vaikai ant ledo čiuožia. Susigėdęs dvylika lauk. Mokiniai ėjo keliu. Vaikas kabarojasi į kalną. Kur dabar visi žioplinėja?

Sakiniuose su judėjimo veiksmažodžiais (kaip ir kituose veiksmažodiniuose sakiniuose) svarbų vaidmenį turi semantinis įvairių sakinio komponentų derinimas (Stepanov 1989: 16–17; Krinickaitė 1989: 167–168). Sakiniuose su judėjimo veiksmažodžiais dažni aktantai, atliekantys lokatyvo ir direktyvo semantines funkcijas, taip pat laisvieji nariai, turintys įvairias slankumo ir orientacines reikšmes (žr. Valiulytė 1998: 23–25).

Bitės zuja aplink avilį. Jie plaukė nuo tolimų Nemuno kraštų (Cv). Ir aš, sėdęs į liftą, pakilau dar tris aukštus. Kur tie žmonės garma? Pelės tik knibžda po šiaudus. Paukščiai lekia į pietus. Katė sėlina prie žvirblių. Zuikis skuodžia per laukus. Vienintelis langas išėjo į niūrų, pridvisusį kiemą (BUBN K 106). Jeigu ne – drožk iš namų! (BUBN K 105).

Kai agentas yra žmogus, su judėjimo veiksmažodžiais dažniau eina aktantai, turintys instrumento semantinę funkciją (*plaukioja burlente*), taip pat dažniau pasitaiko ir laisvųjų narių, reiškiančių antrąjį agentą (*skrisime su broliu*), motyvą (*nuvažiuok už mane*), tikslą (*važiuosime malkų*), atlygį (*parvažiavau už du litus*).

Moduso, kvantitatyvo, lokatyvo, ypač direktyvo (AB, AD, VIA) funkcijas reiškiančios sakinio dalys yra įprastos sakiniuose su visais judėjimo veiksmažodžiais. Pvz.:

Jis ilgai negrįžta – ėmiau nerimauti. Grįžtu namo. Kur skverbiesi, ar nematai, kad nėra vietos. Sprukau pro duris lauk. Paskui šoka ant dviračio ir pasileidžia atgal (AVYŽ STM 353). Važiavome prie marių kalnuotu raudonžemio keliu. Klajoja po platų pasaulį. Kam maknoji po purvyną, gali pašaliu eiti. Trejetas vyrų ir viena moteris, lydimi Balio Adamonio, pamažu šnekučiuodami atžingsniavo prie užvertų salės durų (BUBN K 91). Bėga paname, įpuola į kiemą [...], dusdamas lekia prieš kalvą (BUBN NRŽ 280).

Iš judėjimo veiksmažodžių, žyminčių žmogaus ir kitų gyvų būtybių bei daiktų judėjimą, vartosenos matyti, kad dažnai kalbėtojai yra svarbu nurodyti tik tam tikrą slinkties atkarpą ar kitus slinkties parametrus, pvz.:

Vištos tupia laktoje. Traukimės po pastogę, kad nesulytų. Šarangė varangė po suolu susirangė (FLK).

Kadangi veiksmazodžio reikšmė yra kompleksiška, griežtos ribos tarp veiksmazodžių leksinių grupių daugeliu atvejų nėra. Judėjimo veiksmazodžiams yra artimi padėties keitimo veiksmazodžiai, plg.: *sėsti, gulti, lipti (į antrą aukštą)*, taip pat padėties erdvėje veiksmazodžiai (*gulėti, sėdėti, kaboti, kyboti, suptis*), kurie suponuoja agentą ir lokatyvą bei direktyvą. Pvz.:

Jis pats kasdien po valandą stovėdavo ant galvos, įtikinėdamas pasekti jo pavyzdžiu (SIR GIR K 20). *Ant mano sprando nesėdėsi* (BUBN K 105).

Šioje grupėje nemažai yra sangražinių veiksmazodžių, kuriems yra būdinga padėties kitimo erdvėje reikšmė (*kabarotis, kartis, susiriesti* ir kt.). Pvz.:

Vaikas susiriesdavo ant suolo ir per naktis miegodavo. Susiriesime prie eglės ant šaknies kokios, prie eglės pridėsi galvą – jau ir miegi. Pasilenk, kad neužsigautum.

Subjektiniai veiksmo reikšmės veiksmazodžiai tik retai numato INSTRUMENTO semantinę funkciją. Pvz.:

Dūduoja dūdelė. Kažkur toli griežė armonika. Ataidi trimitai.

Subjektinių veiksmazodžių numatoma agento₂ semantinė funkcija yra būdinga negyviems daiktams, stichinėms jėgoms, gamtos ir visuomenės reiškiniams, įvairiems įrenginiams, mašinoms, prietaisams, pasižymintiems energetinėmis savybėmis ir galintiems atlikti ar sukelti veiksmą, bet neturintiems savo iniciatyvos, pvz.:

Prie Jupiterio laivas atskriejo 1988 m. rugpjūčio mėnesį. Kosminis zondas atsiskirs nuo orbitinio bloko (SP). Vėjarodis sukasi. Raketa pakilo. Autobusas važiuoja. Laivas artėja prie kranto.

Šią funkciją reiškiančius žodžius galima skirstyti į poklasius, nelygu kas – negyvas daiktas, gamtos jėga, priežastis ar veiksmo priemonė – yra agentas, plg.:

Vanduo upeliais plūsta. Žaibas blykčioja. Vėjas pučia. Dvelkia pavasario vėjas. Šaltukas spaudžia. Vien spengia tyla.

Įprasti atvejai, kai agentas yra gyva būtybė, ką nors daranti nevalingai, be iniciatyvos. Todėl galima kalbėti apie tam tikrus AGENTO AKTYVUMO LAIPSNIS, atsižvelgiant į tai, koku mastu situacija yra suvokiama kaip agento kontroliuojama ar nekontroliuojama (Holvoet 1991: 164). Agento nekontroliuojamą situaciją žymi savaiminės reikšmės sangražiniai veiksmazodžiai. Pvz.:

Norėjo apmulkinti kitą, ir pats [A₁] apsimulkino. Visa apsitaškiau gatvėje. Apmaudžiai apsiškaičiau. Vaikas apsišlėkė vandeniui.

Būsenos subjektiniams veiksmažodžiams būdingiausia yra numatoma PATIENTO semantinė funkcija, veiksmo poveikio gavėjo arba būsenos turėtojo funkcija, būdinga tiek gyviems, tiek negyviems daiktams, taip pat ir abstraktiems dalykams (Sližienė 1994: 20). Ypač tai pasakytina apie vadinamuosius savaiminius veiksmažodžius. Pvz.:

Ligonis dūsta, kvapo neatgaudamas. Sūnus karščiuoja. Serga mergaitė.

Kai patiento funkcija būdinga žmogui, nelygu kontekstas, ją kartais sunku būna atriboti nuo agento₁ funkcijos, plg.:

Vaikas jau snaudžia. Jis tirta visas nuo šalčio. Ji aikčioja skausmu. Kūdikis klykia. Vaikas nurimo. Anksti nubudau. Berniukas nuobodžiauja.

Žymiai apibrėžtesnė patiento funkcija būdinga negyviems daiktams. Tačiau kartais, pavyzdžiui, kalbant apie augalus, juntamas ir tam tikras agentyvumo atspalvis. Pvz.:

Žolė pradėjo augti. Rugiai jau dygsta. Uosis lapoja. Ūgliai medėja. Rugiai stybsta pamiškėje. Pavėsyje netarpsta medžiai. Rugiai jau varpoja. Kopūstai čia veša. Virbsta žolės. Žolė želia. Obelys žydi.

Agentyvumo atspalvis pastebimas ir tais atvejais, kai patiento funkciją numato kintamosios būsenos veiksmažodžiai, dar vadinami dinamiškos savaiminės būsenos veiksmažodžiais, pvz.:

Bokštas krypsta į šoną. Nuo obuolių net šakos linksta. Dagiai ryzga į drabužius. Medžio vidus dumba. Dūmai rūksta iš kamino. Vežimas įmuko į purvyną. Akmuo skęsta. Žemė atsi-vėrė.

REGIMOJO BŪVIO veiksmažodžiai taip pat suponuoja PATIENTO semantinę funkciją. Pvz.:

Už sodo plytėjo laukai. Akmuo rėpso vidury kelio. Valtis ežere skendi. Tuščios šakos styro. Kalnai stūkso toluomoje. Medžio šakos svyra žemyn. Tarp tų kalvelių ežerai tyvuliuoja. Prie pat mūsų žiojėjo gili praraja. Grybai tarp medžių marguliuoja. Linai mėlynuoja. Miškas toluomoje melsvuoja.

Šie veiksmažodžiai artimi savaiminiams, plg.:

Jau tavo plaukai žiluoja.

Tais atvejais, kai veiksmažodžiai žymi gyvūnų būsenas, patiento funkcija priartėja prie agento₁ funkcijos. Pvz.:

Trobelėje kažkas slypi. Šmėkšo kažin kas iš patamsio. Urve tūno lapė.

Sakiniuose su būsenos kitimą žyminčiais savaiminiais veiksmažodžiais patiento funkcija būdinga negyvus daiktus ar medžiagas reiškiantiems daiktavardžiams, pvz.:

Upė tvinsta. Upė slūgsta. Mūsų upės seklėja. Nuo šilumos medus skystėja. Netepta mašina labai dyla. Jau jo kaulai po žemėmis dūla. Dantys genda (kiūra). Pamatai yra. Pomidorai raus-ta. Lempas dagtis anglėja. Cukrus tirpsta. Lajus stingsta. Spaliai byra. Pienas jau gyžta. Sena lepšė glamba. Drėgni miltai greit karsta. Ledas akija nuo saulės. Gyvsidabris termometro stulpelyje nebeslinko aukštyn (AVYZ STM 478).

Panašiai patiento semantinė funkcija priskiriama ir žmogaus kūno dalims, pvz.:

Rankos dreba. Grumba rankos. Veidas blykšta. Akys ašaroja prieš vėją. Nuo bulvių rankos juosta. Karštoje saulėje kempa lūpos. Galva plinka. Oda munka.

PATIENTO semantinė funkcija suponuojama ir savaiminiams veiksmažodžiams, žymin-tiems meteorologinius ir kitus gamtos reiškinius, pvz.:

Šaltis lyžta. Rimsta vėjas. Rūkas kyla. Rasa krinta. Oras šyla, bjūra. Sniego danga plonėja. Dangus ėmė šviesėti. Naktis vis labiau tamsėjo. Pamažu ėmė gesti giedros šviesa (BUBN K 94).

Sakiniuose su garsų veiksmažodžiais patiento funkcija esti gana artima agento funkci-jai. Pvz.:

Balsas miške aidai. Šnara lapai. Varpeliai tilindžiuoja. Ginklai žvanga. Nuo šaudymo net langai žvaga. Miškas užia. Ledas traškėjo. Barkši spintoje indai. Obuoliai krisdami bubi. Vėjui pučiant, miškas ošia.

Kai šnekos procese svarbu skirti agentą nuo patiento šios dvi semantinės funkcijos esti pakankamai apibrėžtos. Esama atvejų, kai situacijos šiuo atžvilgiu interpretuojamos kaip sinkretiškos, o agento ir patiento semantinės funkcijos skiriamos iš platesnio konteksto. Prireikus kalbantysis gali pasitelkti papildomų raiškos būdų, padedančių atriboti agentą nuo patiento.

Patiento semantinė funkcija būdinga daiktavardžiams, reiškiantiems ir abstrakčius da-lykus, pvz.:

Būklė blogėja. Aiškėja esmė. Nuotaikos nuolat kinta. Menksta jo sveikata. Silpsta regėjimas. O Mariaus apetitas augo proporcingai išbadautų dienų skaičiui (AVYZ STM 483).

Sakiniuose su egzistavimo veiksmažodžiais patiento semantinė funkcija yra akivaizdi (egzistavimo veiksmažodžiais laikomi ir atsiradimą žymintys veiksmažodžiai, plg. Valei-ka 1998: 63). Pvz.:

Gyveno trys broliai. Buvo buvo kalvė ir nuvirto bebūdama. Absoliučiai gryo vandens gamtoje visai nėra. Vakare atsirado uodų. Kamaroje priviso pelių.

PERCIPIENTO – psichinės būsenos patyrėjo – semantinę funkciją implikuoja percepcijos veiksmažodžiai. Pvz.:

Motina nudžiugo. Pasakotojas jaudinasi. Šuo pasišiaušė. Mergaitė sutriko. Tėvas sukluso. Vaikas nuliūdo. Ji tikrai susikrimto. Arklys gąščioja. Kačiukai jau mato.

Percipiento funkcija sakiniuose gali būti nusakoma ne tik vardininku, bet ir naudininku, pvz.:

Man nematyti. Jam patinka detektyvai. Mums lašiniai neskunėjo. Kaip tau rodosi?

Būsenos reikšmės subjektiniai veiksmažodžiai implikuoja ir BENEFICIENTO – veiksmo adresato, gavėjo – semantinę funkciją, kuri sakiniuose dažniausiai realizuojama naudininko linksniu. Pvz.:

Jam sekasi. Vaikams klojasi gerai. Kaip tau einasi? Nėvyksta jam su darbais.

REZULTATO semantinę funkciją subjektiniai veiksmažodžiai numato palyginti retai. Ją galima aptikti tik sakiniuose su kintamosios būsenos reikšmės veiksmažodžiais, pvz.:

Kilo triukšmas. Kilo karas. Užsimezgė šneka. Susisluoksniavo žemės pluta. Degant dujoms susidaro smalkės. Prasidėjo sumaištis. Dygsta grybai.

Šiaip jau rezultato semantinę funkciją dažniau numato objektiniai veiksmažodžiai.

Taip pat tik kintamosios būsenos reikšmės veiksmažodžiai suponuoja KONTENTYVO semantinę funkciją, kuri irgi gana reta, pvz.:

Skamba daina. Išėjo nesusipratimas. Atsitiko nelaimė.

Apibendrinant reikia pasakyti, kad subjektiniams veiksmažodžiams einant predikatais, subjekto hiperfunkcija apima agento, agento, patiento, percipiento, rezultato, beneficianto, kontentyvo, instrumento semantines funkcijas. Kiekvieną šių funkcijų numato daugiau ar mažiau apibrėžtų leksinių semantinių grupių veiksmažodžiai.

OBJEKTINIAI VEIKSMAŽODŽIAI

Subjektinių ir objektinių veiksmažodžių grupės nėra lygiavertės ir simetriškos viena kitos atžvilgiu. Subjektiniai santykiai dažniau būna predikatiniai. Tačiau objektinių santykių raiška taip pat yra svarbi ir kiekvienos kalbos savita. Žinomiausios lingvistinės universalijos – sintaksiniai subjektai ir tranzityviniai sakiniai arba, tiksliau kalbant, jų konceptualieji ir funkciniai atitikmenys ar archetipai (Beck 2000: 277). Tačiau susisteminti visą šią

raiškos priemonių įvairovę vienoje kalboje ir įvairiose kalbose galima pirmiausia tik remiantis semantikos pagrindu. Kurių ne kurių objektinių veiksmažodžių semantika jau šiek tiek yra tirta. Taip pat, kaip anksčiau minėta, yra nustatyta, kad veiksmo predikatai paprastai turi su ja siejamas patiento (*Mergaitė sudaužė stiklinę*), rezultato (*Kaimynas iškasė griovį*), beneficianto (*Išsiunčiau laišką tėvams*), instrumento (*Pagriežk smuiku*) funkcijas (Ambrazas 1986: 27).

Su būsenos predikatais siejamos semantinės funkcijos – kontentyvas (*Aš nežinau kelio. Trūksta pinigų*), rezultatas (*Pinigai pavirto anglimis*) (ten pat).

Iš objektinių veiksmažodžių vartojimo pavyzdžių matyti, kad įvairuoja taip pat ir numatomos semantinės funkcijos, formuojančios subjekto hiperfunkciją. Semantinės funkcijos, sudarančios pagrindą tiek subjekto, tiek objekto hiperfunkcijoms, implikuojamos skirtingų leksinių semantinių grupių objektinių veiksmažodžių.

Didžiausią objektinių veiksmažodžių dalį sudaro veiksmo reikšmės veiksmažodžiai. Šie veiksmažodžiai numato agento semantinę funkciją ir dar implikuoja PATIENTO semantinę funkciją. Pvz.:

Seniau, kad kūlė, mindė rugius su arkliais (ŠTS). Vyras šienauja pievas. Minkštink tešlą, bus neskanūs kukulaičiai (SKR). Kas pėdus nešioja, tas lobsta. Tave žalią džiovino [apie apynį] (LKŽ_{II} 1024). Vaikai ištapė kambario sienas.

Patiento semantinė funkcija būdinga daiktavardžiams, reiškiantiems ir daiktus, (1) egzistuojančius iki veikimo, ir daiktus, (2) sukuriamus veiksmo metu. Pastaruoju atveju patiento semantinę funkciją būna sunku atriboti nuo rezultato semantinės funkcijos. Kalbotyros darbuose, nagrinėjančiuose tranzityvumo problemas, pirmoji reikšmė (veiksmo objektas pakinta dėl veiksmo poveikio) vadinama efektyviaja, o antroji (veiksmo objektas yra veiksmo rezultatas) neefektyviaja (Stepanov 1975: 169). Plg.:

Berniukas skaldo malkas. Darbininkai ruošia pašarus. Duobes sodinukams sodinti iškasiau rudeni. Jis pasidirbo valti.

Efektyvumo ir neefektyvumo požymis padeda skirti rezultato semantinę funkciją nuo patiento semantinės funkcijos, kuri nustatoma kad ir šiuose sakiniuose, pvz.:

Aurelija gniaužė nosinę, šnirpščiojo (BUBN K 110). Užsimečiau lietpaltį. Apsivilko Adelaida Didžiulienė juodąją suknelę ir išėjo iš savo siauro kambario (RIMK). Antanina avėsi batelius (SLUCK R IV 473).

Sakiniuose realizuojama patiento semantinė funkcija įgauna įvairių atspalvių. Tačiau pirmiausia reikėtų skirti pagrindinius semantinės funkcijos požymius. Be to, sakinio analizei yra svarbi ir paties predikato reikšmės komponentinė struktūra bei aktantų referencinės ypatybės (Ambrazas 1986: 28).

Susisteminti veiksmo santykio su subjektu ir objektu įvairovę įmanoma ir atsižvelgiant į nevienodą šio santykio ryškumą, plg.:

Automato plienas šaldė tavo rankas (BUBN NRŽ 188). Štai tenai ima žybčioti ir už (=po) kiek laiko sudrebina žemę trenksmas – sprogsta sunkios bombos, mūsiškiai daužo vokiečių pusėje esančių geležinkelio stotį (SP). Rėmas juda bėgiais išilgai sienos ir kloja keramikines (=keramines) plyteles [apie robotą] (SP). Kada nors žaibas trenks į plataną, jis virs tiesiai ant namo ir jį sugriaus.

Ryškiausiai santykis manifestuojamas tada, kai nurodomas energijos šaltinis, kurio energija yra kontroliuojama, valdoma ir kuri paveikia objektą, esantį už subjekto sferos ribų. Tačiau santykis gali būti ir sunkiai pastebimas, jei neaišku, ar apskritai esama jėgos ar energijos šaltinio. Vidutinio laipsnio santykis reikštų, kad energija yra nevaldoma ar nepaveikia išorėje esančio objekto (Voorst 1996: 227–245).

Todėl galima sakyti, kad ryškiausi objektiniai veiksmažodžiai yra tie, kurie suponuoja ir KAUZATORIAUS semantinę funkciją. Pvz.:

Štai gaišini sau ir kitiems brangų laiką, stabdai mokslo pažangą tiems, kurie nori šviestis ir kitus šviesti (ANDR T 11). Glendeilio kapinės paminėtos visai ne tam, kad tave sugraudinčiau (SIR GIR K 162).

Ryškiai veiksmo santykis su objektu manifestuojamas sakiniuose su veiksmažodžiais, numatančiais REZULTATO semantinę funkciją. Tai visų pirma veiksmo reikšmės veiksmažodžiai, drauge implikuojantys ir agento ar kauzatoriaus semantinę funkciją. Agentas čia yra dažniausiai veiksmo iniciatorius, sąmoningai atliekantis veiksmą. Tai pasakytina pirmiausia apie vadinamuosius materialiuosius veiksmus, pvz.:

Žalią vynelį samstė ir lelijėlę laistė (FLK). Tai dėdė ir subarė, girdi, lietuų priešvilpsi, Mikuti (DOVYD NK 37).

Kai agentas yra žmogus, neretai pasitaiko tokiuose sakiniuose ir aktantų su nusakyta instrumento funkcija.

Rezultato semantinė funkcija dažniausiai būna būdinga daiktavardžiams, reiškiantiems medžiagas, instrumentus, įvairius atributus, tikslus, galutinius produktus, būsenas. Pvz.:

Pelais duonos neatminkysi. Reikalas ir bailuosius drąsuoliais padaro. Sveikata turtus sukrauna. Taisyk žodžiui vietą kaip svečiui patalą. Žmonės ką kalba – iškalba. Vasarą tankūs medžių brūzgynai teikė patiksmę.

Nelygu koks veiksmažodis ir kokia jo reikšmė, rezultato semantinė funkcija taip pat nėra visai vienoda – rezultatas būna tiesioginis ar netiesioginis.

Dažnai netiesioginį poveikį žymi veiksmo reikšmės veiksmažodžiai, implikuojantys ir kauzatoriaus semantinę funkciją, plg.:

Vėjas sūkuriavo dulkes ir numestus laikraščius.

Rezultato semantinę funkciją implikuoja ir padaromieji, ir priežastiniai, ir parūpinamieji veiksmožodžiai. Vis dėlto parūpinamieji veiksmožodžiai numato kauzatoriaus ir netiesioginio rezultato semantines funkcijas. Pvz.:

Tėvas pasisiūdinęs kostiumą. Kadaisė pasisiūdinęs juodo naminio, dar tetulytės austro milelio uniformą ir tapęs tikru gimnazistu, Algirdas Šaknys nejuokais kibo į darbą (MIKEL LL 546). *Aš atvesdinau penkis jaunos brolelius, atvažiuodinau šešiais bėrais žirgeliais* (FLK). *Išėjęs tomistinės filosofijos mokyklą, įvesdino Lietuvon egzistencializmą* (JUŠK).

Rezultato semantinę funkciją dažnai suponuoja ir veiksmo reikšmės veiksmožodžiai, žymintys intelektualiuosius (mentaliuosius) veiksmus. Pvz.:

Aktorė sukūrė didelės vidinės jėgos vaidmenį. Suvedė trisdešimt trejų metų sąskaitas. Grotus pirmasis pasaulyje sukūrė elektrolizės teoriją (SP).

Rezultato semantinę funkciją gana dažnai yra tik suponuojama veiksmo reikšmės veiksmožodžių ir nebūna išreikšta, o tik inkorporuota paties veiksmožodžio reikšmėje, pvz.:

Laukelį ariau, gražiai dainavau (FLK). *Tėvas vagoja. Jis renčia trobas ir dengia.*

Antra vertus, taip galima sakyti tik apie atskirus sakinius. Implikuojama funkcija gali būti realizuota tolesniame tekste.

Tačiau veiksmožodžių grupės, numatančios tam tikras semantines funkcijas, nėra vien darybinės grupės – tai leksinės semantinės grupės. Priežastiniai (kauzatyviniai) veiksmožodžiai taip pat laikomi ir leksine semantine grupe, kurią sudaro ir pirminiai, ir išvestiniai veiksmožodžiai. Sakinių, kuriuose priežastiniai veiksmožodžiai eina predikatais, semantinėje struktūroje skiriami semantiniai komponentai: (1) kauzuojantysis agentas, (2) procesas, (3) paveiktasis asmuo ar daiktas, (4) rezultatinė būseną (ar atributas) arba galutinis procesas (Valeika 1998: 22). Be agento semantinės funkcijos, būdingos visiems objektiams veiksmožodžiams, priežastiniai veiksmožodžiai implikuoja patiento ir rezultato semantines funkcijas. Palyginti su visais objektiniais veiksmožodžiais, priežastinių veiksmožodžių implikuojama agento funkcija būdinga daiktavardžiams, reiškiantiems veiksmo iniciatorių, rečiau – daiktavardžiams, reiškiantiems veiksmo atlikėjus, instrumentus, kūno dalis. Patiento semantinę funkciją labiau būdinga daiktavardžiams, reiškiantiems medžiagas, tikslą, būseną, galutinį produktą, kūno dalis.

Nedidelė dalis objektyvių veiksmožodžių numato KAUZATYVO semantinę funkciją. Pvz.:

Netveria skausmu. Jos akys spinduliavo džiaugsmu / džiaugsmą. Pirmiausia kaltink save. Dedikacija po nuotrauka rodė prierašumą Luizai (SIR GIR K 173).

Kauzatyvą sakiniuose realizuoja ne tik galininkas, bet ir įnagininkas, kilmininkas su prielinksniu *dėl*, pvz.:

Apkaltino neūkiškumu / dėl neūkiškumo.

Nuo seno buvo laikoma, kad reakciją žyminčių veiksmažodžių valdomas galininkas ar kilmininkas reiškia priežastį. Tačiau įjungus šiuos veiksmažodžius į platesnę būsenos veiksmažodžių grupę, ši reikšmė nėra akivaizdi. Plg.:

Pamanykit – vilko išsigando (MIKUL). Jei Spinus serga, o aš ketinu jį slaugyti, tai gal baiminuosi dėl jo, o ne dėl savo likimo! (MART MD 77). Ji spinduliavo kažkokiu žavesiu.

Šiuose sakiniuose dabarties tyrėjai yra linkę įžvelgti jau kontentyvo semantinę funkciją. KONTENTYVO semantinę funkciją aiškiai numato kalbėjimo veiksmažodžiai, pvz.:

Nė vienu žodžiu neužsiminė apie tą įvykį (KONDR AŽL 105). Apie tokius mėgo postringauti Ferdinandas, pavydėdavęs laimingiesiems garbės ir honorarų (SLUCK R IV 466). Išstark nors trumpą žodelį.

Kontentyvą realizuoja ne tik galininkas, bet ir galininkas su prielinksniais, vardininkas, kilmininkas, įvairiausios teksto išraiškos priemonės. Pvz.:

„Tarnaitė ar karalienė?“ – taip kalbėdami apie matematiką, kadais atvirai klausė lietuvių dokumentinės kino juostos kūrėjai (SP). Apie universalų įvairiausių garsų orkestrą kalbėjo prancūzų poetas Polis Valeri (SP). Viską nuoširdžiausiai išsipasakojo (AVYŽ STM 497). Tačiau kam teko išgyventi laimėjimų ir pralaimėjimų dramą aukštikalnėse, ši knyga atveria savo turinį, perpildytą reikšmių ir prasmų vingiais (SP). Tik stovint tvirtai ant žemės, galima įsibrauti į giliausius tikrovės kodus, pro regimų tikrovę įžvelgti neregimąją (IR 36). Ir kai ateisi į jos pirkele, nesidairyk į visas puses, bet pirma pasakyk labas rytas (BALČ).

Kontentyvo semantinė funkcija yra aiškiau apibrėžta kalbėjimo veiksmažodžių, negu kitų veiksmo reikšmės veiksmažodžių. Tai lemia daugelyje pasaulio kalbų pastebima tendencija tapatinti veiksmo objektą su jo turiniu, plg.: *Išgėriau dvi stiklines*. Kalbėjimo veiksmažodžiai jau savo leksinėmis reikšmėmis signalizuoja ir interpretuoja su turiniu siejamą veiklą, todėl juos galima laikyti geriausiai reprezentuojančiais kontentyvo semantinę funkciją. Pvz.:

Žmonės autobuse smagiai sušneka apie žiemos šalčius ir poledinę žūklę (BUBN NRŽ 283). Kalbu praeitį, kalbu ateitį, kalbu, ko nieks nepasakys, nepakartos, – kalbėjo ažuolas senelis (Dov NK 35). Kokius niekus ji kalbėjo (BUBN NRŽ 185). Smulkesnių knygnešystės laikų atsitikusių nelaimių nerašau (Jov). O kai grius šios dorėnų kolonos [...], tai net savo dulkėmis liudys apie žmogiškosios egzistencijos nemarumą (SIR GIR K 261).

Kontentyvo semantinė funkcija implikuojama ir kitų veiksmo reikšmės veiksmažodžių, nors ir reikia pripažinti, kad kontentyvo reikšmė paprastai yra sunkiai atribojama nuo patiento, rezultato, finityvo, aspekto reikšmių. Pvz.:

Trypčiojai, pūkštei šilto kvapo kamuolius (BUBN NRŽ 188). Tą vėją „pučia“ ne pati Saulė, o jos vainikas – sidabriška plazmos sfera (SP). Aš išvažiuoju iš Skauduvos, – tyliai ištarė,

tiesiog iškvėpė tuos žodžius atsidusdama (BUBN K 262). Ko gera, tyla, o ne žodžiai tinkamiausiai gali išreikšti grėsmę (SIR GIR K 206). Juokiasi arba aikčioja, reikšdami veidmainišką užuojautą ir gailėtį (RADZ PV II 433). Nesiimant galutinai spręsti klausimo dėl Tacito miniomos deivės, norėtusi pareikšti tokių samprotavimų (SP). Ak, kaip puikiai visa tai mokėjo mano pirmasis mokytojas! (SP). Studentai juokavo, krėtė pokštus (SIR GIR K 126). Besileisdamas (=leisdamasis) į Jupiterį, aparatas perdavinės (=perduos) duomenis apie jo atmosferos cheminę sudėtį (SP).

Kontentyvo semantinę funkciją numato ir percepcijos veiksmažodžiai, nors sakiniuose ji sunkiau atskiriama nuo finityvo, kauzatyvo funkcijų, pvz.:

Žiūrinėjau iškabinėtas ant sienos nuotraukas (SIR GIR K 173). Aš klausiausi istorijos, kuri ne taip seniai vyko (SIR GIR K 180). Nenori tikėti savo akimis, kai pamatai analogišką itališką variantą (SP). Stebėjau pralekiančius šiaurinės Vokietijos vaizdus (SIR GIR K 116). Argi žinai žmogus, kada kokia nuotaika paima įžymesnį pažįstamą, tad ji reikia bandyti visokeriopose situacijose (ANDR T 88).

Čia esama skirtumo tarp veiksmažodžių porų *žiūrėti – matyti, klausyti – girdėti*, nes pirmieji žymi valingus, o antrieji nevalingus veiksmus, plg:

Ne veltui darbininkai skersakiuoja į tave kaip į svetimą (Jos UD 21). Žiūri, bet nemato. Pirmą kartą girdžiu. Paklausk, ką sako senas žmogus.

Veiksmažodžiai, žymintys valingus veiksmus, implikuoja kontentyvo semantinę funkciją, sunkiau atiriojamą nuo finityvo. Tuo tarpu veiksmažodžiai, žymintys nevalingus veiksmus, suponuoją kontentyvo semantinę funkciją su tam tikru kauzatyvo atspalviu. Pvz.:

Nulaužiau / nulūžau ranką. Nunėrė / nuniro sprandą. Garsiai ir nekantriai nukaukšėjo kulniukais.

Šiaip jau sakinyje *Vaikas nikstelėjo koją* laikomas tipišku pavyzdžiu su realizuota kontentyvo semantine funkcija (Slizienė 1994: 22).

Kauzatyvo atspalvis labiau apčiuopiamas sakiniuose su percepcijos veiksmažodžiais, pvz.:

Rūta juto švelnų lapų kvapą, girdėjo, kaip prisilietus čezėdami svyra trapūs stiebai (BALTR Š 297). Jis spėjo pakštelėti man į ranką, ir ant jos aš tebejaučiau sausų lūpų prisilietimą (MART MD 79). Mačiau sniegą, daug sniego. Nuėjo senis į girią malkaut ir pamatė medyje lizdą (SŽ 26). Regi jį aplink save išskleistą nelyginant kokią tamsią kaimietės skarą. O vakare kilo uraganas, mudu išgirdom skambant varpus (SIR GIR K 25).

Semantiniuose tyrimuose jau seniai buvo pastebėta, kad percepcijos veiksmažodžių suponuojamas kontentyvas iš tikrųjų yra veiksmo priežastis, t. y. priežastis, sukelianti suvokėjo reakciją. Dabarties tyrėjai linkę tokiuose sakiniuose įžvelgti kontentyvo seman-

tinę funkciją, matyt, dėl analogijos su ypač išaugusiu būriu veiksmažodžių, žyminčių įvairią intelektualinę veiklą.

Sakiniuose su veiksmažodžiais, žyminčiais įvairią intelektualinę veiklą, veiksmažodžiai numato kontentyvo semantinę funkciją, plg.:

Aš, eidamas čionai, daug ką pergalvojau (JOS UD 307). Ir pagaliau nebegali prisiminti ne tik jų išvaizdos, bet ir pavardės (SIR GIR K 206). Okeaniniame laineryje nespėsi mokslinių problemų (SIR GIR K 46). Fizikai sėkmingai sprendžia lazerių fizikos ir technologijos problemas. Biologų interesai platūs, gal tyrinėja gyvybę amžino pašalo sluoksniuose (SIR GIR K 328). Atsakyk į klausimą: kuo tu siūlai abejoti? (BUBN K 179). Jau nesistebėjom žydinčiais medžiais (SIR GIR K 227). Aš tada nesvaigau tais dalykais. O kaip tomis valandomis joms pavydėjo namų, kuriuose kažkas laukia... (SP).

Sakiniuose kontentyvą realizuoja galininkas, įnagininkas, kilmininkas su prielinksniu *dėl*. Įprasti yra atvejai su tautologiniu galininku ir įnagininku, kurie nusakomoje situacijoje jokio referento neatitinka ir veiksmažodžio reikšmė pati viena pateikia globalinį veiksmo vaizdą (Sližienė 1994: 34). Pvz.:

Žmonės, paukščiai, saulė ir vabalai dirba savo darbą (ANDRIUS T 25). Žengtelėjo jis kelis žingsnius smarkiai, paskui susvyravo (BUBN K 186). Tuos verkavimus verkėm (LKŽ_{xviii} 756).

Tokie žodžių junginiai pasitelkiami ir nusakant tam tikras veiksmų ir procesų ypatybes, pvz.:

Teatras vėl gyveno savo įprastinį gyvenimą (SP). Kai žmogus gyvena paprasčiausią, anaip tol ne herojišką gyvenimą (IR 505). Ta kova ir tiesa, kuria mes gyvename (IR 126). Šio žmogaus nepersekioja sąžinės balsas dėl to, kokį gyvenimą gyvena jo vaikai (SP).

Tautologiniai žodžių junginiai su galininku ir įnagininku dažnai turi ekspresinių ir stilistinių konotacijų. Pvz.:

Beveik visi tylėjo ir beveik visi savas dūmas dūmojo (MIKEL PK 247). Kaip aš gyvenau ir kokį vargą vargau (MAC). Numigau miegelį (FLK). Aš išdainavau visas daineles (FLK).

Daugelis veiksmo reikšmės veiksmažodžių suponuoja INSTRUMENTO semantinę funkciją, pvz.:

Sukasiau lysvę kastuvu. Vėl skambina varpais.

Tai vadinamojo silpnojo valdymo atvejai, tačiau skirtini objektinių santykių sferai.

Taip pat instrumento semantinę funkciją numato veiksmažodžiai, žymintys veiksmus, atliekamus žmogaus kūno dalimis ir artimus tam tikras būsenas signalizuojantiems gestams (*linkčioti, linktelėti galvą / galva; mosuoti rankomis / rankas; mataruoti kojomis / kojas ir pan.*). Plg.:

Ir vėl jis nutilo; vien tik klausėsi ir kartais netgi nenorom linkčiojo galvą. Tikriausiai kažkas kitas tą jo galvą linkčiojo (MIKEL LL 385). Paskui staiga krestelėjo galvą, pastūmė sunkią marmuro rašalinę (MIKEL PK 193). Maitintoja [karvė] supūškuoja iš pasitenkinimo, giliai atsidūsta ir sujudina it tingus šuo uodegą, paskui pamuisto galvą (MIKEL LL 394). Kodėl tu taip lyg kokia kumelė mataruoji galvą, senelyte? – neiškentęs paklausė jis [vaikas] vieną sykį (MIKEL PK 191).

Galininko ir įnagininko variantiškumas leidžia perteikti semantinius veiksmo tikslinumo (galininkas) ir veiksmo nevalingumo (įnagininkas) atspalvius. Kai instrumento semantinė funkcija būdinga daiktavardžiams, reiškiantiems žmogaus kūno dalis, ši funkcija gali būti apibūdinama ir kaip patientas (kai realizuojamas galininku), ir kaip instrumentas (kai jis realizuojamas įnagininku) (plg. Sližienė 1994: 396–397):

Nudrėskė kaip vėjas lapą nuo medžio, – palingavo galvą Vizgirdienė (RADZ PV, 76). Kiekvienai siekė paglostyti jo plaukus, o apsigrėžusios kažin ką čiučeno, galvom pakinkuodamos (BUBN NRŽ 266).

Veiksmo ir būsenos reikšmės veiksmazodžiai, žymintys norą, siekimą, ieškojimą ir pan., dažnai numato FINITYVO semantinę funkciją, pvz.:

Tame gatvių labirinte ieškojau vieno namo (SIR GIR K 93). Siekė kompoto stiklinės (BUBN K 115). Vėliau aš ilgėsiuos tos muzikos (SIR GIR K 211). Jautri, mąstanti jaunoji karta ilgisi literatūroje sudėtingos, nepagražintos, jį aktyvinančios ir auklėjančios tiesos (IR 491).

Taip pat finityvo semantinė funkcija suponuojama ir judėjimo, intelektinės veiklos veiksmazodžių, pvz.:

Net lapė ir mangutas audinės šalinasi (SP). O gal sąžinė ne visai gryna, kad kūmo vengi? (MIKEL LL 378). Iš pradžių purčiausi tų pareigų (IR 54). Kada pagaliau atsikratysiu tų atsitiktinai pažintų žmonių (SIR GIR K 329). Didesnio rezonanso susilaukia tokia kūryba (IR 257).

Finityvo semantinė funkcija sakiniuose realizuojama dažniausiai kilmininku, rečiau – galininku, įnagininku. Įprastas tokiuose sakiniuose ir tikslo kilmininkas su bendratimi, pvz.:

Pasvyravai dar ir nubridai į kitą krantą titnagų rinkti (KUNČ MMP 95). Mergaitė viską pamiršta, skubina senelį greičiau traukinio pažiūrėti (BUBN NRŽ 283).

Veiksmo reikšmės veiksmazodžiai gali numatyti ir KONTRAGENTO semantinę funkciją, pvz.:

I grupę rungiasi su II grupe. Vaikiniai susigrūmė su vagimis.

Sakiniuose kontragentą dažniausiai atitinka įnagininkas su prielinksniu *su*, galininkas su prielinksniu *prieš*, naudininkas.

Galima skirti ir KOMPOZITYVO semantinę funkciją, kurią numato padaromieji veiksmažodžiai, žymintys išgaunamuosius veiksmus, pvz.: *(su)daryti*, *(su)austi*, *(su)megzti*, *(su)nerti*, *(su)pinti*, *(su)sintetinti* (iš ko?). Pvz.:

Išaudžiau kilimėlį iš medvilninių ir šilkinių siūlų. Pina krepšį iš vytelių (DLKŽ 557). Nunėriau pirštines iš atliekų. Iš rapsų aliejaus ir spirito susintetino etanolį.

Tačiau šią semantinę funkciją galima įjungti ir į žymiai platesnę šaltinio funkciją, plg.: *jie gavo paskolą iš banko; išprašė iš dėdės arklį; perduok jam nuo mūsų linkėjimų; iš algos išskaito pajamų mokestį* (Sližienė 1994: 22).

Intelektinės veiklos veiksmažodžiai numato KOMPARATYVO semantinę funkciją. Kiti tyrėjai šią funkciją dar vadina aspekto semantine funkcija (Jakaitienė 1988: 63). Tai lyginimo standarto, gretinimo atžvilgio funkcija. Pvz.:

Jų šneka skiriasi nuo mūsų šnektos. Neskiria pelų nuo grūdų. Duktė supanašėjo su motina. Dovanų kalnas prilygo piramidei (SP). Triūbininkas M. André prilygsta nacionaliniam didvyriui (SP). Ūgiu pralenkė motiną. Tolesnis neaiškumas pranoktų jos jėgas (MIKEL LL 176).

Sakiniuose komparatyvas realizuojamas naudininku, galininku, kilmininku su prielinksniu *nuo*, įnagininku su prielinksniu *su*.

Kurie ne kurie veiksmo reikšmės veiksmažodžiai numato BENEFICIENTO semantinę funkciją. Beneficientą dažniausiai atitinka naudininkas, pvz.:

Man padovanojo šratinuką. Jis man akompanuos.

Kai beneficiento semantinę funkciją implikuoja būsenos reikšmės veiksmažodžiai, beneficientą dažniausiai realizuoja galininkas, dalies kilmininkas, kartais – naudininkas. Šiais atvejais veiksmažodžių numatoma semantinė funkcija sunkiau apibrėžiama, kitų tyrinėtojų dar vadinama atskira posesoriaus semantine funkcija (Jakaitienė 1988: 63). Pvz.:

Ten turėjome vietas (SIR GIR K 44). Turime namą. Neturiu laiko. Stokojame ryškesnių apibendrinimų (IR 289). Atsakysiu į visus klausimus, jei tik pakaksiu žinių. Rankraštis pravers tolesniam tyrimui.

Veiksmo ir būsenos reikšmės veiksmažodžiai numato ir PERCIPIENTO semantinę funkciją. Plg.:

Negąsdink arklio, paskui nepagausi. Tolima kelionė jų nebaugino. Graudulys suspaudė jo gerklę (SP).

Percipientą paprastai realizuoja galininkas. Veiksmažodžiai, implikuojantys percipiento semantinę funkciją, paprastai būna priežastiniai, pvz.: *aitrinti*, *baidyti*, *erzinti*, *gąsdinti*,

graudinti, gluminti, kiršinti, keikti, kernoti, kirkinti, klaidinti, lavinti, liūdinti, mokyti, pajuokti, pykdyti, raminti, skaudinti, svaiginti, tvirkinti, vaikyti, varyti, vėduoti, virkdyti, žeminti, žvigdyti ir kt. Pvz.:

Tie žodžiai ją sugraudino. Toks nepasitikėjimas jį siutina. Nepasirengusį skaitytoją tik iš pradžių glumina staigūs perėjimai, šuoliai nuo vienos temos prie kitos (SP).

Judėjimo veiksmazodžiai, rečiau – veiksmo reikšmės veiksmazodžiai numato DIREKTYVO semantinę funkciją. Pvz.:

Jie perplaukė audringąjį Šiaurės Atlantą (SIR GIR K 153). Jis sekė jai pridurmu iš kambario į kambarį, kol apėjo visas patalpas (AVYŽ STM 500). Liaudies kūrybos rinkėjas išvaikščiojo visus kampelius. Jis visada atsikeldavo pats pirmasis ir kosčiodamas [...] apeidavo visą sodybą (MIKEL LL 185). Nugalėtojai nemažą įdomaus mūsų šimtmečio gabalą (IR 141).

Sakiniuose direktyvas dažniausiai realizuojamas (pradinis taškas) kilmininku su prielinksniais *iš, nuo*; (galinis taškas) prieveiksmais ir kilmininku su prielinksniais *ant, iki, ligi, prie, už*, galininku su prielinksniais *į, pas*, įnagininku su prielinksniu *po*; (kelias) įnagininku ir galininku su prielinksniais *per, pro, apie, aplink, po*.

Veiksmo reikšmės veiksmazodžiai, rečiau – būsenos, numato ir KVANTITATYVO semantinę funkciją. Pvz.:

Užmokėjom dešimt litų. Suderėjau šimtą litų. Nukainojo dvidešimt procentų.

Sakiniuose kvantitatyvą dažniausiai atitinka galininkas ir galininkas su prielinksniais.

Kurie ne kurie veiksmo veiksmazodžiai suponuoja MODUSO semantinę funkciją, kartais dar vadinamą kvaliatyvu (Jakaitienė 1988: 63). Pvz.:

Namą nudažė geltonai. Studentė išsamiai apibūdino eksperimento eigą. Darbo rezultatus įvertino palankiai. Stilingai apipavidalino priangį.

Modusas sakiniuose dažniausiai realizuojamas prieveiksmais.

Taip pat dar minėtina KOMITATYVO funkcija, implikuojama tarpusavio veiksmo reikšmės veiksmazodžių, pvz.:

Jis sukiršino tėvą su motina. Sukurstė vieną prieš kitą. Padalijo žemę broliui su seseria. Persiskirstė turtą visiems vaikams su vaikaičiais.

Sakiniuose šią funkciją dažniausiai atitinka prielinksnio *su* konstrukcija su įnagininku arba prielinksnio *prieš* konstrukcija su galininku.

Atlygio, pirkimo, derybų reikšmės veiksmazodžiai numato RETRIBUTYVO semantinę funkciją, plg.:

Už pirkinį mokėjome grynais pinigais. Pirkau plytų už du tūkstančius. Atidirbau už skolą.

Sakiniuose ši funkcija realizuojama įnagininku, prielinksniu *už* su galininku, taip pat prielinksniu *iš* su kilmininku.

Vertėtų skirti ir ONOMATYVO semantinę funkciją, nors lietuvių kalbotyroje ligi šiol apie ją nebuvo kalbama. Plg.:

Atsidurtų tarp mūsų [Palangos Juzė] – kaip pavadintų šiuos drabužius? Paltais, puspalčiais, švarkais? (SP).

Šią semantinę funkciją numato intelektinės veiklos veiksmažodžiai *įvardyti, vadinti*, taip pat būsenos kaitos veiksmažodžiai *tapti, pakeisti* [įvardijamą daiktą], *atstoti*. Onomatyvą dažniausiai sakiniuose atitinka įnagininkas, retai – vardininkas, galininkas,rieveksmiai. Ligi šiol onomatyvo semantinę funkciją buvo suvokiama kaip platesnės kontentyvo semantinės funkcijos dalis, pvz.: *Tą medį vadina qžuolu* (plg. Sližienė 1994: 22). Skiriamos platesnės apimties semantinės funkcijos atspindi galimas kalbos faktų apibendrinimo ribas, tačiau siauresnės ir konkretnės semantinės funkcijos, numatomos mažesnių ir glaudesnių veiksmažodžių grupių yra arčiau kalbos kasdienybės, lengviau suprantamos ir atribojamos viena nuo kitos. Pvz.:

Kaime moterėlės nuo mažens jį vadino vargšeliu (BUBN NRŽ 266). Žmonės jį vadina išminčiumi. Dovyda Amerikoje vadino Davidu. Pasienio gyventojai atvykstančius iš anos pusės žemaičius „bičiuliais“ pravardžiuoja (I. SIMON). Įvardijo šiuos relikvinius augalus. Kol įsakmiai neįvardiję, neklauso (DLKŽ 264).

Apibendrinant reikia pasakyti, kad objektiniams veiksmažodžiams einant predikatais, objekto hiperfunkcija apima patiento, rezultato, kontentyvo, beneficento, percipiento, kontragento, instrumento, kauzatyvo, finityvo, komparatyvo, direktyvo, moduso, šaltinio (kompozityvo) semantines funkcijas, kurias numato tam tikrų leksinių semantinių grupių veiksmažodžiai.

IŠVADOS

1. Subjekto hiperfunkcija apima agento₁, agento₂ ir instrumento semantines funkcijas, kai predikatais eina veiksmo reikšmės subjektiniai veiksmažodžiai. Kai predikatais eina statinės būsenos veiksmažodžiai, subjekto hiperfunkcija apima patiento ir percipiento semantines funkcijas, o kai predikatais eina kintamosios būsenos veiksmažodžiai – patiento, rezultato ir kontentyvo funkcijas. Taip pat į subjekto hiperfunkcijos sferą patenka ir beneficento semantinė funkcija, kurią numato būsenos subjektiniai veiksmažodžiai.

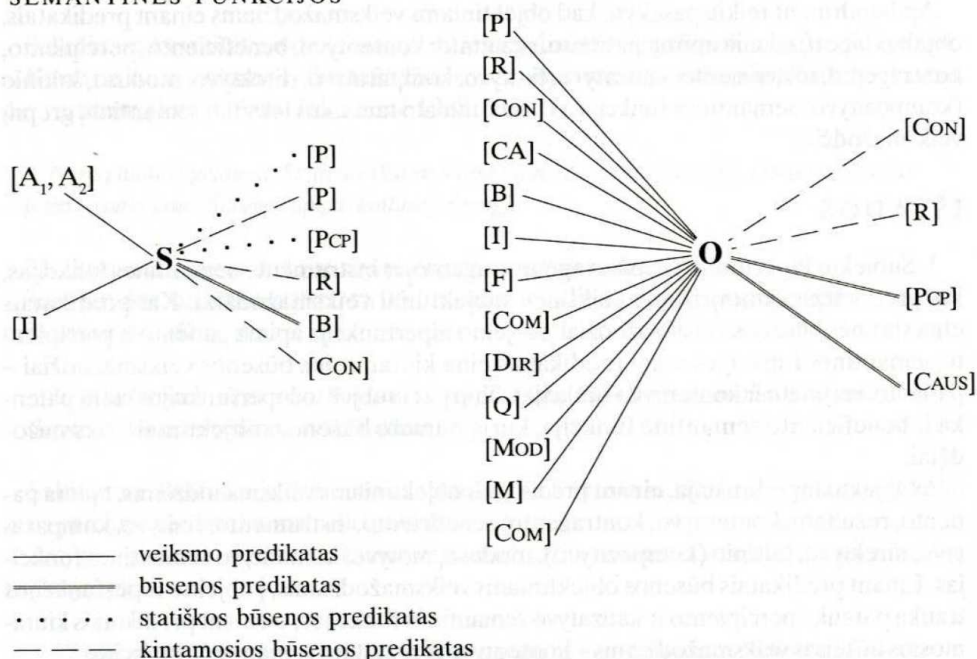
2. Objekto hiperfunkcija, einant predikatais objektiniams veiksmažodžiams, apima patiento, rezultato, kontentyvo, kontragento, beneficento, instrumento, finityvo, komparatyvo, direktyvo, šaltinio (kompozityvo), moduso, motyvo, komitatyvo semantines funkcijas. Einant predikatais būsenos objektiniams veiksmažodžiams, į objekto hiperfunkcijos trauką patenka percipiento ir kauzatyvo semantinės funkcijos, o einant predikatais kintamosios būsenos veiksmažodžiams – kontentyvo ir rezultato semantinės funkcijos.

3. Subjektinių veiksmažodžių grupėje daugiau semantinių funkcijų turi būsenos predikatai, o objektinių veiksmažodžių grupėje – veiksmo predikatai. Ir subjektiniai, ir objektiniai veiksmažodžiai numato agento, patiento, percipiento, rezultato, kontentyvo, beneficiiento, šaltinio (kompozityvo), instrumento, moduso, motyvo, komitatyvo, kontragento semantines funkcijas. Be to, tik objektiniai veiksmažodžiai gali suponuoti kauzatoriaus ir finityvo semantines funkcijas. Nėra tokių semantinių funkcijų, kurias galėtų implikuoti tik subjektiniai veiksmažodžiai ir negalėtų objektiniai. Matyt, dėl to objektiniai veiksmažodžiai žymiai dažniau vartojami subjektinėmis reikšmėmis, negu subjektiniai – objektinėmis.

4. Skirtingas semantines funkcijas suponuoja skirtingų leksinių semantinių grupių veiksmažodžiai, tiek subjektiniai, tiek objektiniai. Juo glaudesnę leksinę semantinę grupę sudaro veiksmažodžiai, juo didesnę tikimybė, kad jie implikuoja tas pačias semantines funkcijas. Pačios glaudžiausios leksinės semantinės grupės yra sinonimai, jie ir suponuoja dažniausiai tas pačias semantines funkcijas.

5. Tiek leksinių semantinių grupių, tiek semantinių funkcijų inventorių nėra griežtai apibrėžtas ir galutinis. Ir leksinės semantinės grupės, ir semantinės funkcijos gali būti skiriamos siauresnės ir platesnės, nelygu koks aspektas tyrėjo suvokiamas kaip svarbesnis. Svarbu tirti ir atskirus veiksmažodžius, kokias semantines funkcijas jie numato – ypač dėl to, kad kiekvieno veiksmažodžio reikšmėje esama komponentų, susijusių tik su tuo procesu, kurį veiksmažodis žymi.

1 SCHEMA. SUBJEKTINIŲ IR OBJEKTINIŲ VEIKSMAŽODŽIŲ SEMANTINĖS FUNKCIJOS

6. Tiriant, kokias semantines funkcijas suponuoja tam tikrų leksinių semantinių grupių ir atskiri veiksmažodžiai, galima geriau apibrėžti, kas kalboje lieka eksplicitiškai nepasakyta ir kas sudaro sakinio presupoziciją. Toks aspektas ne tik gilintų kalbos pažinimą, bet ir sudarytų prielaidas labiausiai formalizuotam – kompiuteriniam – kalbos aprašui.

SUTRUMPINIMAI

- ANDR T – Pulgis Andriušis, *Tipelis*, Vilnius: Vyturis, 1991.
- AVYŽ STM – Jonas Avyžius, *Sodybų tuštėjimo metas*, Vilnius: Vaga, 1973.
- BALČ – Juozas Balčikonis.
- BALTR ŠG – Aleksas Baltrūnas, *Šviesos gimimas*, Vilnius: Vaga, 1985.
- BUBN K – Vytautas Bubnys, *Kvietimas*, Vilnius: Vaga, 1983.
- BUBN NRŽ – Vytautas Bubnys, *Nesėtų rugių žydėjimas*, Vilnius: Vaga, 1984.
- DLKŽ – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, red. S. Keinys, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
- DOVYD NK – Liudas Dovydėnas, *Naktys Karališkuose*, Vilnius: Vyturis, 1992.
- FLK – folkloras.
- GRAN – Romualdas Granauskas.
- IR – *Interviu su rašytojais*, Vilnius: Vaga, 1980.
- JOS UD – Jokūbas Josadė, *Užupio drama*, Vilnius: Vaga, 1981.
- JOV – Jovaras.
- JUŠK – Jonas Juškaitis.
- KAT ŽŽ – Viktoras Katilius, *Židiniai ir žmonės*, Vilnius: Vaga, 1997.
- KONDR AŽL – Saulius Tomas Kondrotas, *Ir apsiniauks žvelgiantys pro langą*, 1, 2, Vilnius: Vaga, 1985.
- KUNČ MMP – Jurgis Kunčinas, *Menestreliai maksi paltais*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1996.
- LKŽ – Lietuvių kalbos žodynas.
- MAC – Vincas Maciūnas.
- MART MD – Vytautas Martinkus, *Medžioklė draustinyje*, Vilnius: Vaga, 1983.
- MIKEL LL – Jonas Mikelinskas, *Kur lygūs laukai*, Vilnius: Vaga, 1987.
- MIKEL PK – Jonas Mikelinskas, *Paskutinė korta*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1993.
- MIKUL – Ema Mikulėnaitė.
- MYK PUT – Vincas Mykolaitis-Putinas.
- PP – *Patarlės ir priežodžiai*, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1958.
- RADZ PV_{I, II} – Bronius Radzevičius, *Priešaušrio vieškeliai*, 1, 2, Vilnius: Vaga, 1985.
- RAŠČ – Pranas Raščius.
- RIMK – Vytautas Rimkevičius.
- SIMON – Ieva Simonaitytė.
- SIR GIR K – Vytautas Sirijos Gira, *Kanarėlės*, Vilnius: Vaga, 1983.
- SLUCK R – Mykolas Sluckis, *Raštai*, 4, Vilnius: Vaga, 1989.
- SP – spauda.
- STAN – Simonas Stanevičius.
- SŽ – *Stebuklingas žodis. Lietuvių liaudies pasakos*, Kaunas: Šviesa, 1985.
- ŠNEK – šnekamoji kalba.
- ŽIL – Vytautė Žilinskaitė.

Kiti sutrumpinimai kaip *Lietuvių kalbos žodyne*.

LITERATŪRA

- AMBRAZAS, V. 1986: Lietuvių kalbos sakinio sintaksinės ir semantinės struktūros vienetai. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 25, 4–44.
- AMBRAZAS, V., red. 1997: *Lithuanian Grammar*, Vilnius: Baltos lankos.
- BECK, D. 2000: Semantic agents, syntactic subjects and discourse topics: how to locate Lushootseed sentences in space and time. *Studies in Language* 24(2), 277–317.
- HOLVOET, A. 1991: *Transitivity and clause structure in Polish. A study in case marking*, Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- JAKAITIENĖ, E. 1988: *Lėksinė semantika*, Vilnius: Moksas.
- KRINICKAITĖ, S. 1989: Lietuvių kalbos pirminiai veiksmažodžiai tranzityvumo atžvilgiu (bendraties homoformos). *Lietuvių kalbotyros klausimai* 28, 167–178.
- KRINICKAITĖ, S. 1997: Lietuvių kalbos veiksmažodžių tranzityvumas leksiniu ir semantiniu požiūriu. *Lituanistica* 4(32), 39–45.
- KRINICKAITĖ, S. [Криницкайте С. А.] 1978: Проблемы переходности в исследованиях по индоевропейским языкам. Степанов, Ю. С., ред., *Проблемы внутренней и внешней лингвистики*, Москва: Наука, 11–33.
- LYKOVA, N. A. 1999: Континуальное и дискретное в языке. *Филологические науки* 6, 54–62.
- LURAGHI, S. 1998: On the directionality of grammaticalization. *Sprachtypologie und Universalienforschung* 51(4), 355–365.
- MAJSAK, T. A. 2000: Грамматикализация глаголов движения: Опыт типологии. *Вопросы языкознания* 2000(1), 10–32.
- ONO, K. 1999: Intransitive–transitive phrase pairs in Japanese. *Theoretical Linguistics* 25(1), 15–19.
- ROSEN, S. Th. 1996: Events and verb classification. *Linguistics* 34(2), 191–233.
- SLIŽIENĖ, N. 1994–1998: *Lietuvių kalbos veiksmažodžių junglumo žodynas* 1, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla; 2(1), Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- SMITH, C. S. 1999: Activities: states or events? *Linguistics and Philosophy* 22(5), 479–508.
- STEPANOV, JU. S. 1975: *Методы и принципы современной лингвистики*, Москва: Наука.
- STEPANOV, JU. S. 1989: *Индоевропейское предложение*, Москва: Наука.
- STEPANOV, JU. S. 1997: *Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования*, Москва: Школа “Языки русской культуры”.
- UFIMCEVA, A. A. 1980: *Семантика слова. Аспекты семантических исследований*. Москва: Наука, 5–80.
- VALEIKA, L. 1998: *An introductory course in semantic syntax*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- VALIULYTĖ, E. 1998: *Dabartinės lietuvių kalbos sintaksiniai sinonimai. Vietos, laiko ir priežasties raiška*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- VEENSTRA, T. 2000: Verb serialization and object position. *Linguistics* 38(5), 867–888.
- VOORST, J. van 1996: Some systematic differences between the Dutch, French and English transitive construction. *Language sciences* 18(1–2), 227–245.

Stasė Krinickaitė

Lietuvių kalbos institutas

Antakalnio g. 6, 2055 Vilnius, Lietuva

stakri@ktl.mii.lt

Gauta 2001 05 25